

DUMNEZEU ÎN MUZICA LUI HÄNDEL ȘI BACH

Gabriela ENĂȘESCU
Universitatea „Al. I. Cuza” Iași

Cine nu iubește natura, nu iubește nici muzica, iar acele peisaje ce nu ne trezesc reprezentări muzicale nu pot fi amintiri. Cel ce n-a rătăcit transportat și melancolic prin parcuri nu va înțelege grația mozartiană. Înserări grave fără Brahms? Sau monumentalul naturii fără Beethoven? Muzica are un caracter cosmic. Fără dragoste de natură, ne lipsește baza pasiunii muzicale¹.

M-am gândit de multe ori la o definiție a muzicii și cred că aceasta nu poate fi dată decât dacă îl cunoști pe Dumnezeu. În același timp, poți face cunoștință cu Creatorul ajutat fiind de muzică. Am găsit o împletire între muzică și Dumnezeu, o împletire care, de cele mai multe ori, dă răspuns unor probleme existențiale ale vieții și care ne înfățișează până în cele mai mici detalii controversata *natură umană*.

Dumnezeu te împinge spre muzică, spre această artă fericită care nu poate fi conturată, ci poate fi numai simțită, și orice încercare de materializare a muzicii face ca aceasta să se volatilizeze, să înceteze să existe atunci când cineva încearcă să-i găsească un conținut. Nu poți cunoaște muzica în toată amploarea ei, pentru ca ea se învâluie într-o enigmă pe care nu mulți o pot desluși. Uneori, încercăm să pătrundem prin așa-numita *perdea de mister* și să ne lăsăm sufletul inundat de măreția și frumusețea nobilă a muzicii, căci ea are talentul de „a atinge sufletul fără a străpunge corpul”². Ne trebuie însă curaj. Curajul de a-l lăsa pe Dumnezeu să dirijeze orchestra sufletului. Curajul de a-l lăsa pe Dumnezeu să îmbine toate calitățile frumoase ale unui suflet nobil într-o compoziție care să ne sensibilizeze, care să ne facă mai oameni, care să ne determine să înțelegem că, fără credință, fără dragoste, fără bucurie, fără speranță, *clipa* ce o trăim nu există. Muzica dă dimensiune vieții. Ascultând-o, orice suflet însetat de Dumnezeu are bucuria de a lua contact cu Ființa supremă. O bucurie extraordinară inundă acea parte din noi care nu poate fi materializată, atunci când îi ascultăm pe marii compozitori ai lumii: Mozart, Verdi, Beethoven, Bach, Händel, Fauré...

---

¹ Emil CIORAN, *Lacrimi și sfinți*, Humanitas, București 2001, 16.

² Anatol VIERU, *Ordinea în Turnul Babel*, Equivalences 2003, 5.

Muzica ne face sufletul să vibreze și, de cele mai multe ori, poate fi folosită ca un *balsam* pentru tot ce este „negru”. Și nu întâmplător Dumnezeu a făcut ca fiecare compozitor să dezvăluie, la un anumit moment de-a lungul veacurilor, o parte a drumului spre credință și mântuire.

*****

Pe Händel l-am descoperit ca pe un *colos al muzicii*, plămădit parcă dintr-un material prețios inalterabil, care a pecetluit cu creația sa titanică epoca Barocului.

Mult timp, artiștii și umaniștii au încercat să fixeze normele și canoanele frumuseții și eleganței, recuperând antichitatea clasică. Barocul marchează, în schimb, depășirea curajoasă a acestor limite. Artă a efectelor extreme, Barocul caută *minunea* spectacolului neprevăzut, dar e gata să se cufunde, cum nu se mai făcuse până atunci, în profunzimile sufletului omenesc. În muzică s-a manifestat în grandoarea polifoniei, deseori supraîncărcată, în ornamentația melodiilor, în măreția și amploarea lucrărilor create.

Händel a operat faza de sinteză creatoare în epoca Barocului. Atât în timpul vieții lui, dar mai cu seamă după dispariția sa, a fost considerat unul dintre cei mai mari compozitori germani, unul dintre marii creatori de capodopere muzicale din lume. Fiul unui chirurg și bărbier (care avea ambiția ca fiul lui să devină jurist), Händel a absolvit Universitatea din Halle, localitate în care s-a născut la 23 februarie 1685. Pentru că tatăl său știa că muzicienii nu câștigau prea bine, s-a opus oarecum ca G. F. Händel să studieze muzica sau, mai bine zis, i-a tolerat niște studii particulare pentru care însă băiatul s-a dovedit extrem de dotat, dedicându-se mai mult clandestin vieții muzicale. Tânărul Händel cunoștea destul de bine latina și putea să se exprime corect în franceză, italiană și engleză, limbi pe care le vorbea cu un ușor accent german. Ca înfățișare atrăgea vrând-nevrând atenția: de o talie supranormală, englezii îl numeau „Omul Munte”, prezența sa se impunea nu numai din cauza staturii, ci și a mersului sigur și maiestos, care trăda o conștiință clară a țelului urmărit, o hotărâre neînfrântă de a-l atinge, o probitate ireproșabilă în alegerea mijloacelor întrebuintate în acest scop. Händel s-a remarcat și prin sonoritatea glasului său puternic, dar și printr-o voce foarte plăcută de bariton. Știa să cânte la mai multe instrumente, dar în mod deosebit prefera orga, clavecinul și vioara.

Atent la manifestările epocii, Händel va înregistra, cu o excepțională siguranță de discernământ, tot ce se producea valoros în muzică în orice colț al lumii. Contactul cu micii burghezi, cu marile personalități ale muzicii, artei și literaturii engleze, cu cardinali romani, prinți germanici și regi britanici, cu micii pastori anglicani sau vânzători de cărbuni și tâmplari iubitori de muzică, i-a permis să perceapă pulsul epocii, să-i deslușească aspirațiile și, până la sfârșit, să-și formeze gustul pentru frumosul muzical, chiar dacă la început părea a i se supune. Muzica lui Händel dezbate marile probleme ale omenirii și a locului omului în univers, ajungând la concluzia că dragostea este mai puternică decât moartea, că e nevoie de toleranță politică și religioasă, că orgoliul și gelozia au constituit sfârșitul civilizațiilor.

Culmea artistică a creațiilor lui Händel o constituie, fără îndoială, monumentalele sale oratorii, compozitorul punând bazele tiparului clasic al acestui gen care, pentru prima dată în istoria muzicii, apare plin de măreție epică, de vigoare și de dramatism.

Încununarea genului oratorial este reprezentată de cea mai mare capodoperă sacră – oratoriul *Messiah*, acesta reușind să se impună printr-o arhitectură muzicală uniformă și perfect echilibrată. Händel transpune în termeni alegorici elanul nădejdi ca suport indispensabil al vieții omenești.

Cât timp a compus *Messiah*, Händel s-a transpus în cer. El însuși a mărturisit că, numai după ce a terminat, și-a dat seama că trăiește pe pământ. Și cu toate acestea, în comparație cu Bach, Händel este *în lume*. Ceea ce la Bach e *divin*, la Händel e *eroic*. *Amploarea terestră* este nota specifică händeliană. Reflexele cerului sunt totuși prezente în toată opera lui – o transfigurare *din afară*. Elanurile în imanență se dilată până la o vibrație care asociază cosmicul cu transcendentul³.

*****

„Când îl asculți pe *Bach*, vezi cum se înfiripă Dumnezeu. Căci muzica lui este generatoare de Divinitate. O viziune plastică a ființei divine ți se desfășoară în față și crește Dumnezeu sub ochii tăi”⁴.

Provenind dintr-o familie de muzicieni – organiști și cantori stabiliți în Turingia din secolul al XVI-lea –, compozitorul german *Johann Sebastian Bach* s-a născut la 23 martie 1685, în același an cu Händel. A fost ultimul

³ Emil CIORAN, *Lacrimi și sfinți*, 18.

⁴ Emil CIORAN, *Lacrimi și sfinți*, 66.

dintre cei opt copii ai lui Johann Ambrosius Bach, muzician al orașelor Erfurt, Eisenach și Elisabeth Lämmerhirt. Johan Sebastian și-a absolvit cu strălucire studiile gimnaziale la Eisenach. După moartea tatălui său, Bach și-a continuat studiile de cultură generală la liceul din Ohrdruf, iar muzica a studiat-o cu fratele său. La 15 ani, datorită vocii sale frumoase, a fost admis în școala de muzică din Lüneburg; conform statutului, coriștii trebuiau să fie „născuți în familii sărace, fără nici un fel de resurse, dar să aibă o voce bună”.

Abordează de-a lungul vieții toate genurile muzicale, în afară de operă, deși multe episoade ale cantatelor lui se apropie, ca spirit, de aceasta. Așa cum se obișnuia în epocă, creația lui cuprinde aproape în întregime lucrări de circumstanță, strâns legate de exigențele postului pe care îl ocupa (pedagog, compozitor și organist).

Bach... nu exprima *sentimente*, ci servea cerul. Muzica adormea patimile și pământul, iar în locul lor, un calm de contemplație te ridica peste golurile creațiunii, într-o melancolie divină, străină de oameni, dar nu de regrete. Pe acea vreme, ușor îți puteai da drumul în Dumnezeu, ușor te puteai scufunda în el, anesteziindu-ți astfel umanitatea⁵.

Muzica lui Bach este ca o licoare pe care un suflet o bea ca să-și potolească *setea de contopire* cu Creatorul. Din primele acorduri ale unei cantate, îl iei pe Dumnezeu de mână și pășești în *nemurire*. Este cel mai plăcut mod în care omul poate trece *dincolo* fără a fi constrâns de acea stare, de acel cuvânt sau, pur și simplu, de acel gând – moartea. Sufletul trece necenzurat în acel *bine* unde nu sunt patimi și orgolii, unde nu există teamă și minciună, unde suferința și agonia nu au puterea de a distruge acel *ceva* pe care Dumnezeu îl vrea de la fiecare dintre noi – *adevărul*.

Bach nu a fost un creator de forme sau de genuri, ci le-a reluat pe cele lăsate moștenire de predecesori, lărgindu-le considerabil, atât pe plan structural, cât și expresiv, ducându-le la un grad de perfecțiune și universalitate necunoscut înaintea lui. Creația lui Bach se distinge printr-un caracter polifonic evident, care merge în paralel cu claritatea și bogăția melodică. Se poate vorbi, în acest sens, de o sinteză a elementelor germanice și italiene; asta, fără a uita influențele franceze, asimilate și puse în valoare remarcabil, mai ales în suitele sau uverturile pentru orchestră. Dacă Bach a fost moștenitorul lungii tradiții polifonice occidentale, el și-a asumat în paralel și marea revoluție a secolului al XVII-lea (reducerea structurii sonore la o melodie acompaniată de un bas),

---

⁵ Emil CIORAN, *Lacrimi și sfînti*, 153.

originalitatea lui esențială fiind însă aceea de a fi plasat la răscrucea celor două căi. Acesta este motivul pentru care el nu a avut un urmaș muzical direct.

Muzica pentru orgă l-a preocupat pe Bach de-a lungul întregii vieți. A scris în jur de 250 de lucrări pentru orgă, fie având la bază coralul luteran, fie motive melodice originale. În cazul lucrărilor pentru orgă, fuziunea elementelor de proveniențe diverse, caracteristică operei sale în general, este și mai evidentă. Bach a compus mai mult de 150 de corale pentru orgă, pe care le-a grupat în patru mari culegeri. La polul opus față de corale, fanteziile, toccatele, preludiile și fugile sunt pagini de mare strălucire, ilustrând elementele decorative ale cultului.

Muzica vocală a lui Bach, ca, de altfel, și muzica sa instrumentală, este dominată de coral, cântarea de bază a muzicii luterane. Coralele sunt prezente în motete, în oratorii, în patimi și, mai ales, în cantate, gen care provine direct din coral.

După un oratoriu, o cantată sau o *pasiune*, trebuie să existe Dumnezeu. Altcum, toată muzica lui Bach este o iluzie sfâșietoare, ea fiind mult prea nedefinibilă pentru a o degrada într-un deliciu estetic. Ce va fi fost pe vremuri prin ceruri nu se știe. Doar de la Bach înoace există Dumnezeu⁶.

*****

Am ales aleatoriu *doi coloși* ai muzicii sacre, pentru a scoate în evidență talentul unor oameni care, prin compozițiile lor, *l-au atins* pe Dumnezeu. Au caracterizat viața, prin muzică, așa cum este ea: plină de bucurii, de frământări, de idealuri, de neajunsuri, de zile albe sau zile negre, de *frumosul* care ne înconjoară și pe care nu-l observăm, neavând timp pentru el.

Muzica pentru un om este o șansă. Este o ocazie de a-și înnobila ființa, de a percepe *lumea* într-o altă culoare. Este o forma de comunicare superioară între oameni. „Nu poți cunoaște un om decât după nivelul la care s-a ridicat muzica în sufletul lui”⁷. *Îmbătat* de muzică, sufletul devine mai sensibil, mai vulnerabil. Muzica îi ajută pe oameni să plângă.

„Prea puțini cunosc genealogia lacrimilor. Căci de ar cunoaște-o, nu ar mai zice: *eu*, ci *Dumnezeu*. Nu că el ar fi izvorul lacrimilor – ochii lui sunt

---

⁶ Emil CIORAN, *Lacrimi și sfinți*, 66.

⁷ Emil CIORAN, *Lacrimi și sfinți*, 35.

umeziți doar de răsuflarea muritorilor –, ci noi nu putem plânge decât în el. Toate lacrimile ce curg din Dumnezeu sunt ale noastre”⁸.

De multe ori plângem. Plângem de bucurie, plângem din cauza tristeții care ne copleșește, plângem la auzul muzicii care, la un anumit moment, face să iasă la suprafață *sămânța pură* din noi. Dar ce este o *lacrimă*? Un strop de apă apărut o dată cu existența noastră? Un mod de a convinge pe cineva de o realitate? Sau „criteriul adevărului în lumea sentimentelor”⁹?

Poate că nu am descoperit încă o definiție, pentru că de multe ori lacrimile ne iau pe nepregătite și nu pot fi controlate. Cea mai bună ocazie de a ne convinge de *valoarea* și de *adevărul* unei lacrimi este aceea de a merge într-o catedrală și de a observa oamenii care plâng atunci când le este încântat auzul de muzica lui Bach, Händel, Mozart... Acele lacrimi apărute din adâncul ființei au poate cea mai mare valoare. Credincioșii ascultă muzică și oferă muzică – *muzica lacrimilor*.

„Dacă ar dispărea muzica, toate bucuriile și durerile pământului n-ar putea stoarce o lacrimă de esența celei izvorâte din ea”¹⁰.

Vine un moment în viață când *ne desprindem* – pregătiți mai mult sau mai puțin pentru *eternitate*. Și într-o secundă se derulează întreaga *istorie*. *Totul* rămâne aici. Dar nu suntem singuri. Ducem cu noi o *încărcătură* inestimabilă: *muzica și Dumnezeu*.

---

⁸ Emil CIORAN, *Lacrimi și sfinți*, 87.

⁹ Emil CIORAN, *Lacrimi și sfinți*, 51.

¹⁰ Emil CIORAN, *Lacrimi și sfinți*, 75.